

VICTOR MOCANU, coord., *Procese de stratificare socială în Republica Moldova: Particularități și tendințe*, Institutul de Integrare Europeană și Științe Politice al Academiei de Științe a Moldovei, 2012

În anul 2012, a apărut, la Chișinău, lucrarea cu titlul *Procese de stratificare socială în Republica Moldova. Particularități și tendințe*, elaborată de către un colectiv de autori din Secția de Sociologie a Institutului de Integrare Europeană și Științe Politice al Academiei, coordonator dl. Victor Mocanu.

Dl. Victor Mocanu, directorul IIESP, anunța, în Cuvântul-înainte, că volumul este o parte componentă a unui proiect instituțional intitulat „Evoluția stratificării sociale în condițiile transformării societății și perspectivei de integrare europeană a Republicii Moldova”. Fără nicio îndoială că o astfel de preocupare științifică este una semnificativă și este de așteptat să contribuie la o cât mai bună cunoaștere a caracteristicilor societății și a vieții oamenilor.

Am citit cu mare interes studiile cuprinse în carte și structurate pe două capitole. Primul dintre acestea conține trei studii, unul de metodologia cercetării stratificării sociale (N. Soli) și două de retrospectivă istorică: evoluția structurii sociale în provinciile Principatelor Române și până în epoca modernă (A. Dumbrăveanu), respectiv structurarea socială a populației Basarabiei în perioada interbelică (A. Mocanu).

Printr-o documentare adecvată, autorii ajung să redea imagini dintre cele mai relevante referitoare la structura socială din perioadele audizate și la schimbările care au avut loc. Astfel, în studiul semnat de către domnul Andrei Dumbrăveanu este evidențiată trecerea de la satul arhaic feudal la o structură socială caracteristică provinciilor agrare colonizate (p. 28), efect al stăpânirii imperiale rusești asupra Basarabiei.

La rândul său, doamna Angela Mocanu relevă caracterul preponderent agrar al României interbelice (asemănător cu cel al altor țări din zonă, inclusiv al URSS), iar acest fapt era foarte evident în Basarabia, unde Recensământul din 1930 a arătat că 82,5% din populația de 2 863 milioane era ocupată în agricultură și 78,9% lucra în sate. Ca fenomen mai favorabil al acelei perioade, autoarea semnaleză dezvoltarea învățământului și sporirea proporției populației știutoare de carte, fără a se înregistra, totuși, nicio schimbare radicală, care ajunsese în 1930 la 38%, pe când în toată țara, valoarea era de 57%.

Cea de-a doua parte a lucrării mult mai voluminoasă, este consacrată analizei structurii sociale din perioada care s-a scurs de la declararea independenței și proclamarea Republicii Moldova (1991). Studiile incluse au la bază date de natură statistică, precum și rezultate ale unei ample anchete desfășurate în anii 2011–2012 pe un eșantion reprezentativ pentru populația rurală, de 1 586 subiecți din 72 de localități. De asemenea, au fost intervievați 103 experți din administrația publică centrală și locală, profesori, analiști politici, membri ai unor ONG-uri. Astfel, sub titlul „Consolidarea structurii sociale în etapa contemporană” sunt reunite studii referitoare la autoidentificarea socială (V. Mocanu), rolul reformelor politice asupra stratificării sociale (V. Blajca), țărani în structura socială a comunităților rurale (N. Dumbrăveanu), particularități ale stratificării economice în spațiul rural (I. Cobzac), stratificarea socioculturală (I. Caraman), nivelul de trai (V. Mândru), stratificarea socioprofesională (A. Mocanu), profilul social al elitei politice (A. Gorban), bunăstarea materială (Gh. Călcâi), inegalități în domeniul bunăstării (A. Rojco). Sunt foarte multe elemente ce merită evidențiate, noi referindu-ne aici la doar câteva dintre acestea, fie ele de natură

pozitivă sau negativă. Pentru început, să reținem că populația rurală, de 2 073 milioane, reprezintă 58% din totalul de 3 559 milioane persoane. În ultimul deceniu s-a redus considerabil numărul populației ocupate în agricultură, pe seama reducerilor din acest sector, în timp ce sporește numărul celor ocupați în administrație și servicii, precum și a specialiștilor cu studii superioare. Din datele de anchetă a rezultat că 4% aparțin clasei de sus, 13% se poziționează la clasa de mijloc, 83% se autoplasează în clasa de bază (p. 42). În acest context, remarc poziția adoptată de autori în domeniul autoidentificării naționale, și anume, utilizarea sintagmei moldovean/ român, fără a se face speculații pe această temă.

Un alt aspect pe care îl semnaliez se referă la faptul că în urma procesului de împrăștiere cu pământ se ajunge la reconstituirea sectorului gospodăriilor țărănești, iar acestea înregistrează o productivitate agricolă mult superioară mediei pe țară. Totodată, se înregistrează inegalități mari în ceea ce privește nivelul de trai, cu o proporție însemnată a populației sărace, fiind necesare politici de îmbunătățire a situației acesteia.

Capitolul acesta are și o consistentă parte de Concluzii, din care am să redau doar câteva.

Așa de exemplu, se consemnează faptul că „transformările economice și politice au condus la formarea de mari grupuri sociale și structuri profesionale, ceea ce duce la modificarea structurii societății în ansamblu. Noile grupuri sociale nu apar pe baza pricipiilor clasice de stratificare, ele au la temelie particularități naționale, legate de procesele de privatizare, de formarea economiei și relațiilor de piață, de unii factori geopolitici, de interesele politice în regiune ale statelor puternice în procesul globalizării” (p. 147–148). În același timp „nu există o relație clară între educație, ocupație, venituri, proprietate, mod și stil de viață etc. care facilitează identificarea claselor sociale” (p. 148).

În ceea ce mă privește, închei această succintă prezentare cu aprecierea că autorii volumului prezentat aici s-au străduit și au reușit să evidențieze procese sociale de interes deosebit pentru cunoașterea profilului structurii sociale, inclusiv al celui de stratificare din Republica Moldova, ceea ce se constituie într-o reușită, iar aceasta, la rândul ei, poate constitui o premisă pentru continuarea activității respective.

Ioan Mărginean

Mariana Stanciu, coord., *România în austeritate – Criza globală a consumismului pe credit*, Editura Omnia Uni SAST, 2012

În anul 2012, la Editura Omnia UNI SAST, Brașov, a apărut lucrarea *România în austeritate – criza globală a consumismului pe credit*, coordonată de cercetător dr. Mariana Stanciu, cu un colectiv de autori format din următorii cercetători din cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții: Simona Ilie, Adina Mihăilescu, Cristina Humă, Dumitru Chiriac.

Lucrarea este structurată pe șase capitole mari (dintre care cel mai extins este primul, dedicat subiectului „dezvoltării lumii pe credit”), abordând, în mare, criza la nivel global, european și românesc, efectul măsurilor de austeritate în Europa și România, condițiile de trai și bugetul populației pe timp de criză, sărăcia și nivelul de trai, criza la nivelul localităților mici, situația în agricultură, în România și Uniunea Europeană în timp de criză, fiecare cuprinzând numeroase subcapitole.

Primul capitol, *Dezvoltarea lumii pe credit* – M. Stanciu –, prezintă o imagine de ansamblu a contextului European și mondial în care criza debutează (2008), se dezvoltă și se desfășoară (2009–2011). Noțiuni ca *datorii suverane* și *datorii ascunse*, globalizare (prin datorii suverane), dar și evoluții precum avântul unor țări asiatice (China, India) în aceste vremuri etc., alături de noțiuni mai recente, cum ar fi *consumismul*, *indicele competitivității globale*, *indicele bunăstării planetare*, dar și *amprență ecologică* și *biocapacitate*, sunt prezentate cititorului de orice proveniență, fie că este cercetător, student sau face parte din publicul larg, căci subiectele prezentate de colectivul de autori

sunt de interes pentru noi toți, acum când criza ne afectează traiul de zi cu zi în cele mai mici amănunte. În cadrul acestui capitol se realizează o radiografie extensivă a debutului și desfășurării crizei, la nivel mondial, apoi european și în România. Sunt descrise istoricul, efectele sale, tipuri de răspunsuri ale guvernelor, soluțiile căutate pentru depășirea crizei etc. Primul capitol ar putea fi în sine subiectul unei lucrări de dimensiuni mai mici dedicate în întregime crizei economice mondiale din perioada 2008–2012.

În continuare, în capitolul al doilea, *România în austeritate*, coordonatoarea lucrării aduce din planul global focusul pe cazul țării noastre pe perioada crizei, cu ținta spre realitățile aduse României de manifestarea acesteia la nivelul locuirii, ocupării și fenomenului migrațional: – condițiile de locuire precare (cele mai proaste din Europa), înzestrarea deficitară a locuințelor și gospodăriilor, resursele insuficiente la nivelul gospodăriilor pentru întreținerea locuinței și plata utilităților, plecarea forței de muncă, problema locurilor de muncă sunt doar câteva dintre ‘provocările’ aduse de criză românilor, în ceea ce privește domeniul calității vieții acestora.

În al treilea capitol, *Bugetul gospodăriilor populației* – Mariana Stanciu, Simona Ilie – este atinsă întreaga gamă de probleme legate de venitul gospodăriilor în România, de la venituri și bugetul unei gospodării atât în viziunea populației, cât și din punct de vedere micro și macro economic, până la chestiuni legate de structura contractelor de credit în țara noastră la nivelul familiilor, de modelul românesc de consum pe timp de criză, cheltuielile cu gospodăria. Pe baza datelor de la INS între anii 2008–2010 sunt atinse chestiuni vizând veniturile populației pe categorii sociale (pensionari, salariați, șomeri, familii cu copii), până la percepția populației despre bugetul gospodăriilor, autoconsum, venitul minim garantat, dar și spinoasele și actualele chestiuni ale împrumuturilor, creditelor și economisirii: „...pe multe piețe bancare din Europa, economisirea reprezintă principalul obiectiv al relațiilor clienților cu banca. În România însă, obiectivul principal îl constituie creditul”, fiind ilustrat, într-un mod inspirat, cu opinii ale subiecților intervievați în cadrul studiului *Stiluri de viață și modele de consum*, ICCV, 2011. Capitolul se încheie cu o interesantă radiografie a modelului românesc de consum (care sunt tipurile de cheltuieli predominante în gospodăriile României, pe primul loc situându-se, de exemplu, consumul alimentar etc.) (*Consumul românilor – model de austeritate structurat european*).

De menționat în mod special, paradoxul ce este descris în cadrul acestui capitol, și anume, „sărăcia prin **participarea** pe piața muncii”: riscul de sărăcie al salariaților din România este cel mai ridicat „în context european” („a atins constant dublul mediei europene”), se arată în text.

Sărăcia din România în context european este titlul capitolului patru (Mariana Stanciu, Adina Mihăilescu). În acest capitol se face o comparație între cazul țării noastre și cel european în chestiunile sărăciei pe timp de criză, nivelului de trai, condițiilor de viață, aratându-se că „Românii (sunt) cei mai săraci europeni”. Categoriile cele mai defavorizate: familiile cu copii („Famiile cu copii au avut cea mai dificilă situație economică”, pensionarii („O viață de muncă nu garantează ieșirea din sărăcie la vârsta a treia”). Chestiuni legate de munca privită ca soluție la rezolvarea problemelor materiale, în mod normal: „Este munca, o garanție a unui trai decent?” și „Românii lucrează la fel de mult ca alți europeni”, cu toate acestea, în România, așa cum arată acest capitol, în continuare diferența dintre veniturile celor mai bogați 20% sunt de 7,8 ori mai mari decât cei mai săraci 20% dintre români.

Cum afectează criza viața locuitorilor unor orașe din România? Capitolul 5 (*Orașe mici în derivă* – Dumitru Chiriac, Cristina Humă) prezintă situația unor orașe de dimensiuni mici (sub 30 000 locuitori), așa cum reflectă ea criza dintre anii 2008–2011, prin două studii de caz efectuate în cadrul cercetării din septembrie 2011 realizate de ICCV în orașele teleormănene Videle și Zimnicea. În cadrul mai larg al tendințelor înregistrate la nivelul acestui tip de orașe pe timp de criză (diminuarea populației, probleme la nivelul investițiilor în infrastructură), în cazul strict al celor două localități din județul Teleorman, ce-și bazează economia pe extracția petrolului și gazelor naturale, pe distribuția de combustibili gazoși, pe cultivarea pământului, pe producție (țevi), comerț cu amănuntul etc., criza a afectat viața oamenilor la toate nivelurile, prin reducerea locurilor de muncă, scăderea investițiilor în dotări tehnico-edilitare, plecarea forței de muncă spre alte zone, diminuarea nivelului de trai al

pensionarilor, al persoanelor fără venit, diminuarea consumului populației, șomajul fiind principala cauză a scăderii nivelului de trai (și ca urmare a diminuării bugetelor locale, ca una dintre principalele măsuri de austeritate).

Criza din agricultura României (Capitolul 6 – Mariana Stanciu), încheie într-un mod extrem de interesant atât pentru cercetători și specialiști, cât și pentru publicul larg această lucrare ce trece în revistă întreaga „colecție” a spectrului social, economic și chiar politic al României între anii 2009 și 2011, fiind în întregime dedicat situației din agricultura românească, arătând chiar de la început că: „în agricultura României, de mai multe decenii, criza economică a fost și este o stare de fond [...] Criza din anii 2008–2011 n-a făcut decât să acutizeze vechile probleme.”

Iată câteva subtitluri: *Forță de muncă și exploatații agricole în România și Europa*, unde se arată ponderea celor care lucrează în agricultură, vânătoare și pescuit la noi și în restul țărilor europene (în România se lucrează pe suprafețe suprafragmentate, cu forță de muncă mare în sectorul agricol, dar cu productivitate mică, spre deosebire de alte țări europene: suprafețe mari cu populație puțină ocupată în sectorul agricol și cu rezultate foarte bune). La noi, cei tineri nu sunt atrași spre munca în agricultură, iar tipurile de exploatații prevalente în România sunt cele de dimensiuni mici, aceasta ducând la un randament mic al productivității noastre, comparativ cu cel din UE. (*Suprafața agricolă utilizată și valoarea producției*).

Chestiunea subvenționării agriculturii la noi, comparativ cu Occidentul, este și ea atinsă (subvenții masive și consistente de la stat și de la bugetul UE, în Vest) („Importanța acordată subvenționării agriculturii în occident”), apoi a politicii românești privind agricultura, de unde spicuim: prevalența agriculturii de subsistență. Spre deosebire de Europa, unde se pune un accent deosebit pe subvenționarea agriculturii, iar ajutoarele primite de fermierii altor state sunt mult mai substanțiale, în România lucrurile nu stau la fel (situația este înfățișată pe larg în subcapitolul „Sprijinul financiar acordat de stat agriculturii”. În finalul capitolului este realizat și un succint istoric al politicilor agricole românești 1989–2010, și chiar cu întindere în trecut până în 1945.

Densitatea și abundența datelor pe care lucrarea le cuprinde constituie o caracteristică generală a acesteia; varietatea informațiilor și explicațiilor conferă un plus de atractivitate și utilitate lucrării. Un plus de originalitate vin să adauge capitolele despre agricultură și despre cazul orașele Zimnicea și Videle, (două orașe mici din România, pe care criza le-a afectat pe multiple planuri), prin ‘culoarea’ pe care o aduc lucrării, crescând gradul valorii sale de interes la nivelul publicului nespecialist.

Concluziile prezentate în finalul lucrării conțin informații generale utile și la zi privind populația globului (chestiunile din capitolul de concluzii fac parte din preocupările constante ale coordonatorului lucrării, cu atenția îndreptată spre problematici de etica mediului și etica utilizării resurselor naturale), structuri demografice actuale, tendințe migraționale (câte metropole vor exista la sfârșitul acestui mileniu etc.). În cadrul acestui capitol final se realizează o analiză succintă și concentrată a principalelor tendințe și provocări moderne ale societății umane la nivel global, cu o referire la România în mod special; populația activă vs populația pensionată (tendințe, evoluții) (până în anii 2050), dar și recomandări și posibile soluții, oferite într-un mod decent și documentat, factorilor decizionali și politici.

Cred că o mai bună mediatizare a lucrărilor de acest gen, care trag semnale de alarmă obiective (vezi capitolul dedicat agriculturii, dar și cel dedicat evoluțiilor crizei la nivel global) ar fi utilă, prin aducerea în atenția opiniei publice a situației generale ce ne privește pe toți și prin atragerea atenției factorilor de decizie.

Mona Simu